

**RAMMER FOR MUNT-LIG-PRAKTISK EKSAMEN I
ØKONOMISTYRING OG ØKONOMI OG LEDELSE
ELEVER 2018**

Utdanningsprogram: Studiespesialisering	Programområde: Språk, samfunnsfag og økonomi
Fagkoder: SAM3034, SAM3036	Valgfrie programfag
Årstrinn: Vg2, Vg3	Melding om trekk: 2 virkedager før eksamen Forberedelsestid: 24 timer Eksamenstid: Inntil 45 minutter
<u>Oppgaveproduksjon:</u> Faglærer/fagseksjon Oppgaver, fagrapport, og annen relevant informasjon skal være sensor i hende senest 1 uke før forberedelsestiden starter. Dokumentene sendes fra eksamensansvarlig ved skolen, normalt pr. brevpost. Faglærer og sensor skal være i dialog før eksamen, og sensor skal godkjenne oppgavene.	
<u>Eksamensoppgaven:</u> Forberedelsesdelen består av en case som dekker kompetansemål fra minst to hovedområder i læreplanen. Maks 3 kandidater på samme parti får samme case. Samme bedrift kan benyttes som utgangspunkt for hele partiet, men da med noe ulik vinkling i casene/oppdragene. Både kompetansemål som casen dekker og kompetansemål som det er naturlig å komme inn på under fagsamtalen, skal oppgis i forberedelsesdelen. Totalt sett skal eksamen favne en bredde i læreplanen. I forberedelsesdelen får kandidatene ikke informasjon om spørsmålene som vil bli stilt i oppfølgingsamtalen og fagsamtalen.	
<u>Forberedelsesdagen:</u> 24 timer før eksamen trekker kandidaten en case. Med utgangspunkt i casen og de oppgitte kompetansemålene forbereder kandidaten en presentasjon på inntil 15 minutter. Kandidaten må også forberede seg på at kompetansemål som ikke dekkes under presentasjonen, tas opp under fagsamtalen. Forberedelsesdagen er en obligatorisk skoledag, og kandidatene har rett til veiledning av en faglærer innenfor ordinær skoletid. Alle hjelpemidler er tillatt.	
<u>Eksamensdagen:</u> <u>Del 1: Forberedt presentasjon (inntil 15 minutter)</u> Kandidaten leverer en form for utskrift av presentasjonen til faglærer og sensor før gjennomføringen. Denne skal ikke vurderes, men kan benyttes til notater osv. Det stilles krav til at kandidaten henviser til kilder som er brukt i forbindelse med presentasjonen. <u>Del 2a): Oppfølgingsamtale (ca. 5-10 minutter)</u> Faglærer og sensor stiller oppfølgings spørsmål til presentasjonen. <u>Del 2b): Fagsamtale med utgangspunkt i oppgitte kompetansemål (ca. 20-25 minutter)</u> Fagsamtale knyttet til de oppgitte kompetansemålene som går utover kandidatens presentasjon. Dersom kandidaten ikke får vist bredde i sin kompetanse i faget innenfor oppgitte kompetansemål, kan det også eksamineres i andre deler av læreplanen.	
<u>Hjelpemidler:</u> Alle hjelpemidler er tillatt i forberedelsestiden. På eksamen får kandidaten ha med seg notater/materiale til presentasjonen. Notatene legges bort når oppfølgingsamtalen (del 2a) er avsluttet.	

Vurdering:

Grunnlaget for vurdering er kompetansemålene i læreplanen for fagene. Det er utarbeidet felles kjennetegn på måloppnåelse for muntlig-praktisk eksamen i fagene. Disse skal være kjent for kandidatene i god tid før eksamen og deles ut sammen med rammedokumentet ved melding om trekk, 2 virkedager før eksamen.

Den fysiske presentasjonen/produktet som er laget i forberedelsestiden skal ikke vurderes i seg selv, men den faglige kompetansen kandidaten viser gjennom sin presentasjon på selve eksamensdagen skal vurderes i sammenheng med oppfølgingssamtalen og fagsamtalen, som avdekker kandidatens individuelle kompetanse.

Sensur:

Karakter skal settes etter hver kandidat og formidles til kandidatene fortløpende. Kandidaten har krav på en begrunnelse for karakteren som er basert på kjennetegn på måloppnåelse i faget.

Annet:

Privatister går kun opp til skriftlig eksamen i disse fagene.

Kjennetegn på måloppnåelse for Økonomistyring – SAM3034
Fra Utdanningsdirektoratets eksamensveiledning 2017

Hovedområder og kompetansemål	Karakteren 2	Karakterene 3 og 4	Karakterene 5 og 6
<p>Næringsliv og samfunn</p> <p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - gjøre rede for hovedtrekk ved næringsutviklingen i Norge og forklare årsaker til strukturendringer i nasjonalt og internasjonalt perspektiv - gjøre rede for hva innovasjon og entreprenørskap betyr for verdiskaping og sysselsetting i dagens samfunn - beskrive bedrifter med hensyn til næringstilknytning, foretaksform, interessenter, mål, arbeidsbetingelser og støtte- og hovedaktiviteter - gjøre rede for hvordan lokale ressurser gir grunnlag for næringsvirksomhet og vurdere 	<p>Eleven viser lav kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive noen få sentrale begreper i faget - i liten grad drøfte og foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - i liten grad bruke digitale verktøy og hjelpemidler - i liten grad bruke kilder 	<p>Eleven viser god eller nokså god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - i noen grad gjøre rede for og beskrive sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom noen begreper - i noen grad drøfte og foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale verktøy og hjelpemidler på hensiktsmessig måte - bruke kilder på hensiktsmessig måte 	<p>Eleven viser svært god eller meget god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive og gjøre rede for sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom begrepene - drøfte og foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale hjelpemidler på hensiktsmessig måte og vurdere bruken - velge, bruke og vurdere kilder på hensiktsmessig måte
<p>Økonomistyring</p> <p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - bruke digitale verktøy i økonomiske beregninger - føre og avslutte regnskap for ulike forretningstilfeller i handels- og servicebedrifter og foreta årsoppgjør-disposisjoner i samsvar med gjeldende regelverk - utarbeide resultat- og balanserapporter for småforetak i samsvar med gjeldende regelverk - beregne aktuelle nøkkeltall - vurdere lønnsomhet, likviditet og finansiering - utarbeide produktkalkyler for handels- og servicebedrifter og begrunne valg av metode - forklare hvordan budsjettering inngår i økonomistyringen - utarbeide og vurdere resultat- og likviditetsbudsjett for handels- og servicebedrifter - foreta budsjettkontroll og vurdere avvik - gjøre rede for hvordan profesjonelle administrative IKT-baserte verktøy kan brukes i økonomistyringen 	<p>Eleven viser lav kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive noen få sentrale begreper innen faget - foreta noen få aktuelle økonomiske beregninger og i liten grad foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - i liten grad bruke digitale verktøy og hjelpemidler - i liten grad bruke kilder 	<p>Eleven viser god eller nokså god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - i noen grad gjøre rede for og beskrive sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom noen begreper - foreta noen aktuelle økonomiske beregninger og i noen grad foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale verktøy og hjelpemidler på hensiktsmessig måte - bruke kilder på hensiktsmessig måte 	<p>Eleven viser svært god eller meget god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive og gjøre rede for sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom begrepene - foreta aktuelle økonomiske beregninger og kan foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale hjelpemidler på hensiktsmessig måte og vurdere bruken, noe som blant annet innebærer sikker og kritisk bruk av økonomiske modeller - velge, bruke og vurdere kilder på hensiktsmessig måte

Etikk og miljø			
<p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - gjøre rede for etiske dilemmaer og utfordringer i regnskapsarbeidet - gjøre rede for krav som stilles til autorisasjon i forbindelse med regnskapsføring - gjøre rede for gjeldende regelverk knyttet til revisjon og revisors rolle i en bedrift - gjøre rede for regnskapslovens krav til miljørapportering - presentere og vurdere miljøtiltakene i en miljøsertifisert bedrift 	<p>Eleven viser lav kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive noen få sentrale begreper innen faget - i liten grad foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - i liten grad bruke digitale verktøy og hjelpemidler - i liten grad bruke kilder 	<p>Eleven viser god eller nokså god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - i noen grad gjøre rede for og beskrive sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom noen begreper - i noen grad foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale verktøy og hjelpemidler på hensiktsmessig måte - bruke kilder på hensiktsmessig måte 	<p>Eleven viser svært god eller meget god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive og gjøre rede for sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom begrepene - foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale hjelpemidler på hensiktsmessig måte og vurdere bruken - velge, bruke og vurdere kilder på hensiktsmessig måte

Karakteren 1 uttrykker at eleven viser lavere kompetanse enn det som er beskrevet ovenfor.

Kjennetegn på måloppnåelse for Økonomi og ledelse – SAM3036
Fra Utdanningsdirektoratets eksamensveiledning 2017

Hovedområder og kompetansemål	Karakteren 2	Karakterene 3 og 4	Karakterene 5 og 6
<p>Bedrift og samfunn</p> <p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - drøfte bedrifters samfunnsansvar og gjøre rede for hvordan bedrifter integrerer samfunnsansvar i beslutningsgrunnlaget - gjøre rede for årsaker til at det kan oppstå avvik mellom bedriftsøkonomisk og samfunnsøkonomisk lønnsomhet - gjøre rede for interessegrupper og drøfte hva som kan utløse interessekonflikter ved fastsettelse av bedrifters mål - gjøre rede for konsekvenser av den økonomiske globaliseringen og vurdere hva denne kan bety for enkeltmennesker, bedrifter og samfunn 	<p>Eleven viser lav kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive noen få sentrale begreper i faget - i liten grad drøfte og foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - i liten grad bruke digitale verktøy og hjelpemidler - i liten grad bruke kilder 	<p>Eleven viser god eller nokså god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - i noen grad gjøre rede for og beskrive sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom noen begreper - i noen grad drøfte og foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale verktøy og hjelpemidler på hensiktsmessig måte - bruke kilder på hensiktsmessig måte 	<p>Eleven viser svært god eller meget god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive og gjøre rede for sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom begrepene - drøfte og foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale hjelpemidler på hensiktsmessig måte og vurdere bruken - velge, bruke og vurdere kilder på hensiktsmessig måte
<p>Markedstilpasning og produksjonsplanlegging</p> <p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - presentere bedriftsøkonomiske problemstillinger ved å bruke teoretiske modeller og vurdere modellenes muligheter og begrensninger - gjøre rede for ulike kostnadstyper og hvordan de varierer med aktivitetsnivået i en bedrift - gjøre rede for forhold som påvirker etterspørselen etter et produkt, og forklare sammenhengen mellom priselastisitet og grenseinntekt - bestemme optimal markedstilpasning og gjøre rede for hva som skjer når forutsetningene endres - gjøre rede for konkurransesituasjonen ved ulike markedsformer - forklare prisdifferensiering og beregne resultat ved å bruke prisdifferensiering som markedsstrategi - utarbeide dekningspunktanalyser og vurdere aktuelle tallstørrelser som grunnlag for å bedre lønnsomheten - beregne og vurdere valg av produkter ved en knapp produksjonsfaktor - utarbeide investeringsanalyser, vurdere risiko, bedriftsøkonomisk lønnsomhet og samfunnsmessige virkninger av ulike alternativer - budsjettere kapitalbehovet for investeringsprosjekter - beregne finansieringskostnader, utarbeide forslag til finansiering av ulike prosjekter og begrunne valg av alternativer 	<p>Eleven viser lav kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive noen få sentrale begreper innen faget - foreta noen få aktuelle økonomiske beregninger og i liten grad foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - i liten grad bruke digitale verktøy og hjelpemidler - i liten grad bruke kilder 	<p>Eleven viser god eller nokså god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - i noen grad gjøre rede for og beskrive sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom noen begreper - foreta noen aktuelle økonomiske beregninger og i noen grad foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale verktøy og hjelpemidler på hensiktsmessig måte - bruke kilder på hensiktsmessig måte 	<p>Eleven viser svært god eller meget god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive og gjøre rede for sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom begrepene - foreta aktuelle økonomiske beregninger og kan foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale hjelpemidler på hensiktsmessig måte og vurdere bruken, noe som blant annet innebærer sikker og kritisk bruk av økonomiske modeller - velge, bruke og vurdere kilder på hensiktsmessig måte

Organisasjon og ledelse			
<p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - gjøre rede for ledelse som funksjon og vurdere hvordan ulike - måter å utøve lederskap på kan påvirke arbeidsmiljø, bedriftskultur og effektivitet - utarbeide en hensiktsmessig organisasjonsplan - gjøre rede for hvordan bedrifter kan øke endringsberedskapen gjennom kompetanseutvikling og organisasjonslæring - diskutere hvilke utfordringer en bedrift kan ha i møte med ulike kulturer - gjøre rede for krav som stilles til HMS-arbeid i en bedrift og for hva som kjennetegner et godt fysisk og psykososialt arbeidsmiljø 	<p>Eleven viser lav kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive noen få sentrale begreper innen faget - i liten grad foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - i liten grad bruke digitale verktøy og hjelpemidler - i liten grad bruke kilder 	<p>Eleven viser god eller nokså god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - i noen grad gjøre rede for og beskrive sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom noen begreper - i noen grad foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale verktøy og hjelpemidler på hensiktsmessig måte - bruke kilder på hensiktsmessig måte 	<p>Eleven viser svært god eller meget god kompetanse i faget. Dette innebærer blant annet at eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - beskrive og gjøre rede for sentrale begreper innen faget og se sammenhenger mellom begrepene - foreta faglige vurderinger der oppgaven krever det - bruke digitale hjelpemidler på hensiktsmessig måte og vurdere bruken - velge, bruke og vurdere kilder på hensiktsmessig måte

Karakteren 1 uttrykker at eleven viser lavere kompetanse enn det som er beskrevet ovenfor.